

**ВИЯВЛЕННЯ АГРЕГОВАНИХ ЧИННИКІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА
СТАН ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ**

Смоляк Віктор Анатолійович,

к. е. н., доцент

Муродов Махмуджон Махсуджон углі,

студент

Харківський національний економічний

університет імені Семена Кузнеця

м. Харків, Україна

Анотація: Дослідження присвячене виявленню агрегованих чинників, що впливають на стан фінансової безпеки банку. В результаті дослідження встановлено, що застосування факторного моделювання дозволяє виявити агреговані чинники, що відбивають вплив сформованої сукупності часткових показників як базисних параметрів інтегрального оцінювання стану фінансової безпеки банку.

Ключові слова: банк, фінансові безпека, банківська діяльність, фінансове діагностування, механізм забезпечення фінансової безпеки, агреговані чинники.

1. Економіко-математичне моделювання є важливим засобом розв'язання багатьох економічних завдань і, зокрема, проведення аналітичного дослідження. Модель являє собою умовний об'єкт дослідження, тобто матеріальне чи образне відображення реального об'єкта, процесу його функціонування в конкретному середовищі [1].

Кожний результативний показник залежить від багаточисельності та різнобічних факторів. Чим детальніше вивчаються впливи факторів на кількість результативного показника, тим точніше результати аналізу й оцінка якості діяльності банку [2]. Звідси важливим методологічним питанням в аналізі його діяльності є вивчення та вимірювання впливу факторів на кількість економічних показників, що досліджуються.

Факторний аналіз – це методика комплексного системного вивчення і оцінки впливу факторів на величину результативних показників [3], суть якого полягає у виключенні опису множинних характеристик що вивчаються, і заміні його меншою кількістю інформаційно більш ємних змінних.

2. На думку авторів, важливою відмінною особливістю факторного аналізу є те, що він дозволяє одночасно досліджувати велике число взаємозалежних змінних без припущення про "незмінність всіх інших умов", так необхідного при використанні ряду інших методів аналізу.

Ступінь зв'язку факторів з первинними показниками відображується у коефіцієнтах кореляції, що являють собою факторні навантаження або вагові коефіцієнти [5]. До факторів включаються змінні, які мають найбільші значення коефіцієнтів кореляції з факторами. Таким чином, значення факторів є лінійними комбінаціями первинних змінних, а це в свою чергу означає, що фактори можна вимірювати. Щодо інтерпретації назви факторів, які повинні відображати їх економічний зміст, вони мають безпосередню залежність від складу значущих показників (за коефіцієнтами кореляції).

Слід відзначити, що факторні навантаження характеризують тісноту зв'язків між частковими признаками та факторами, при чому зв'язок вважається істотним, якщо парний коефіцієнт кореляції є більшим ніж 0,7.

Зважаючи на зазначене, перший фактор пояснює максимальну частку усієї мінливості ознак, що увійшли до його складу (процент повної дисперсії є максимальним) другий – максимальну з тієї, що залишалась тощо.

3. Таким чином, скорочення простору ознак, що описують досліджуване явище методами факторного аналізу дозволяють визначити найістотніші риси, що характеризують об'єкт та латентні зв'язки, які відображують внутрішні механізми його функціонування.

Метою дослідження є виявлення агрегованих чинників, що відбивають вплив сукупності часткових показників на формування стану фінансової безпеки банку.

4. Для проведення дослідження використовувалося спеціалізоване

програмне забезпечення «Statgraphics Plus». Показники, за якими проводиться факторний аналіз представлено таким переліком, який формувався за допомогою аналізу літературних джерел та з урахуванням доступності звітності банків для можливості розрахунку обраного коефіцієнту. Дослідження здійснювалось за даними 10-х банків за період 3 роки (2019-2021 рр.) [4].

Ітеративне застосування процедури факторного аналізу дозволило отримати результати, які подано у табл. 1.

Таблиця 1

**Навантажувальні характеристики показників
фінансової безпеки банку**

Показники	Фактори			
	1	2	3	4
Рентабельність активів	0,984	-0,063	0,053	0,112
Рентабельність дохідних активів	0,983	-0,064	0,051	0,113
Ефективність роботи банку	0,745	0,417	0,105	0,138
Ефективність операцій з процентними коштами	0,158	0,948	0,042	0,135
Загальний рівень рентабельності	0,862	0,231	0,080	0,086
Чиста процентна маржа	0,025	0,977	-0,053	0,104
Коефіцієнт захищеності капіталу	-0,244	0,294	-0,832	-0,121
Рентабельність активів середньорічна	0,989	-0,047	0,076	0,113
Рентабельність акціонерного капіталу	0,970	0,098	-0,044	0,133
Рентабельність діяльності за витратами	0,938	0,106	0,032	0,182
Крос-коефіцієнт	-0,284	-0,016	0,231	-0,888
Коефіцієнт співвідношення кредитів і зобов'язань	0,129	0,382	0,306	0,788
Коефіцієнт достатності капіталу	-0,062	0,239	0,910	-0,113
Загальна дисперсія, %	51,106	18,180	12,696	8,656
Накопичена дисперсія, %	51,106	69,300	81,997	90,648

Слід відзначити, що значний діапазон значень загальної дисперсії між першим і другим та третім факторами свідчить, що вони мають різний вплив на формування фінансової безпеки банку.

5. Спираючись на структуру факторів та значення їх навантаження на часткові показники, було визначено економічну інтерпретацію складових фінансової безпеки, які є притаманними для банків у 2019 –2021 рр.

Виходячи із сутності факторного аналізу, найбільш вагомий вклад дає перший фактор – 51,106 відсотків мінливості. Другий та третій фактори

пояснюють 18,180 і 12,696 відсотків відповідно, а останній фактор - 8,656 відсотків мінливості. Отже, такі високі значення загальної поясненої мінливості свідчать про те, що факторний аналіз дозволив на рівні 90,648 % спільності представити первісні змінні, які відбивають стан фінансової безпеки банків у 2019 – 2021 рр. чотирма незалежними складовими.

Структуру першого фактору визначають такі показники, як рентабельність активів, рентабельність дохідних активів, ефективність роботи банку, загальний рівень рентабельності, рентабельність статутного фонду, рентабельність діяльності за витратами.

Виходячи із сутності показників, даний фактор можна інтерпрювати, як прибутковість банку від основної діяльності, тобто у 2019-2021 рр. на рівень фінансової безпеки найбільше впливала здатність генерувати прибуток. Значний відсоток пояснювальної мінливості та високі навантаження першого фактору на зазначені показники свідчать, що для аналізованих банків саме прибутковість діяльності є найвагомішим підґрунтям щодо їх спроможності захищати фінансові інтереси від впливу загроз мезо- та макросередовища.

На думку авторів, саме прибутковість діяльності є цілком об'єктивною причиною високого рівня фінансової безпеки для сучасних умов розвитку банківської системи України, тому що, маючи в наявності вільні кошти, банк взмозі розширювати свою діяльність, маніпулювати відсотковими ставками за кредитами та депозитами і розраховуватися за зобов'язаннями у разі виникнення форс-мажорних обставин.

Структуру другого фактора визначають ефективність операцій з процентними коштами та чиста процентна маржа. Даний фактор можна інтепрювати як ефективність процентної політики банку. На сучасному етапі розвитку банківської системи України, між існуючими банками виникають «відсоткові війни», банки намагаються пропонувати клієнтам велику дохідність від депозитних вкладів, при тому здешевлюючи кредити. Таким чином виникає загроза отримати збитки від діяльності. Нездатність менеджменту банку регулювати відсоткові ставки, є загрозою для фінансової безпеки установи,

тому даний фактор є вагомим.

До третього фактору увійшли показники достатності та захищеності капіталу. Виходячи із економічної сутності даних коефіцієнтів, цей фактор можна трактувати, як фактор перекладання ризиків банку на власників. Тобто, фінансова безпека банківської установи залежить від того, на скільки готові акціонери інвестувати кошти у розвиток діяльності. Чим більше вкладень у власний капітал, тим вищим буде рівень фінансової безпеки, так як у разі виникнення кризових ситуацій, банк зможе розраховуватися із зобов'язаннями за рахунок коштів акціонерів. Четвертий фактор утворили показники співвідношення кредитів та зобов'язань та крос-коефіцієнт – фактор надійності банківської установи. Відображає ефективність роботи менеджменту банку у сфері трансформації зобов'язань у кредити, інвестиції та послуги. Даний фактор відображає вплив кредитної політики банку на рівень фінансової безпеки, та дозволяє робити висновки, щодо подальшого розвитку установи. Четвертий фактор найменше впливає на фінансову безпеку банку, оскільки описує 8,75% мінливості. На рис. 1 представлено діаграму розташування банків у просторі складових фінансової безпеки, з якого видно відсутність групування банків за роками та розташування деяких з них на певній відстані від основної маси, що свідчить про існування значних коливань у функціонуванні банків під впливом мезо- та макросередовища, а також про їх недостатню увагу до якості формування стратегії свого розвитку.

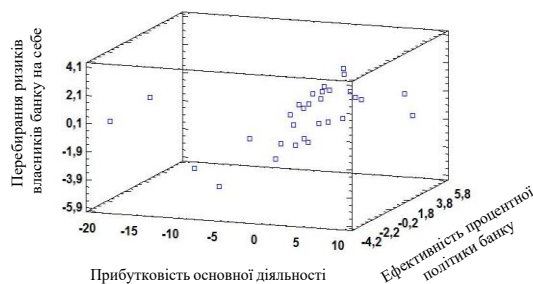

Рис. 2.3. Діаграма розташування досліджуваних банків у просторі перших трьох складових фінансової безпеки банку

Наявність загальних тенденцій формування спроможності банків щодо захисту своїх фінансових інтересів, які було визначено факторним

моделюванням на основі часткових характеристик рівня фінансової безпеки 10 банків за 2019 – 2021 рр., підтверджується їх тісним групуванням у просторі трьох перших факторів. Таким чином, застосування факторного моделювання дозволило виявити агреговані чинники, що відбивають вплив сукупності часткових показників на формування стану фінансової безпеки банку. Крім того, необхідно зауважити, що визначені тенденції формування спроможності банків щодо захисту своїх фінансових інтересів є загальними для досліджуваних банків та пояснюють велику частку загальної мінливості їх часткових характеристик та віддзеркалюють особливості сучасного процесу управління нею. Це обґрунтовує доцільність використання сформованої сукупності часткових показників як базисних параметрів інтегрального оцінювання стану фінансової безпеки як окремого банку, сукупності банків так і як експрес-індикатор всієї банківської системи України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Барановський О. І. Банківська безпека : проблема виміру / О. І. Барановський // Економіка і прогнозування. – 2006. – №1. – С. 7–26.
2. Головач А. В. Статистичне забезпечення управління економікою: Прикладна статистика : навч. посіб. / А. В. Головач, В. Б. Захожай, Н. А. Головач. – К. : КНЕУ, 2005. – 333 с.
3. Дзюблюк О. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування фінансової системи : монографія / О. В. Дзюблюк, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль : ТНЕУ, 2009. – 316 с.
4. Національний банк України : офіційний сайт [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>
5. Пластун О. Л. Фінансова безпека банківської діяльності : навч. посіб. для самост. вивчення дисципліни / О. Л. Пластун. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 112 с.